

14. CONCLUSIONS

14. CONCLUSIONS

Aquest Catàleg identifica 29 unitats paisatgístiques al Camp de Tarragona. Partint d'un procés metodològic de creuament de dades cartografiades de caràcter físic, natural i ambiental (relleu, pendents, litologia, hàbitats, visibilitats) amb d'altres de caràcter social i cultural (usos del sòl o elements identitaris, entre d'altres), amb el suport bibliogràfic corresponent, amb el treball de camp com a peça bàsica i els resultats de la consulta ciutadana, s'han identificat 29 unitats, que tenen una extensió mitjana de 138 km². Per a cadascuna d'elles es descriuen els elements naturals i humans que caracteritzen el paisatge; l'evolució històrica; l'organització actual; l'expressió artística; la dinàmica contemporània d'aquests paisatges; els valors paisatgístics; les principals rutes i punts d'observació del paisatge de la unitat; els riscos i impactes i la possible evolució futura. Com a resultat de l'avaluació del paisatge s'indiquen les amenaces i les oportunitats a què està exposada cada unitat. Finalment, s'exposen els objectius de qualitat paisatgística, juntament amb les accions i mesures que es proposen per aconseguir-los.

L'escala de treball adoptada en l'anàlisi del paisatge del Camp de Tarragona ha estat 1:50.000. Aquesta és l'escala de treball utilitzada habitualment en els Plans territorials parcials. Una escala que proporciona una percepció global de les principals dinàmiques generades pel sistema territorial, alhora que permet l'anàlisi detallada del mosaic paisatgístic que emergeix com a resultat del funcionament del sistema.

El paisatge actual del Camp de Tarragona té poc a veure amb el paisatge existent fa un segle. A l'inici del segle XX pràcticament totes les masses forestals estaven sobreexplotades degut al pastoreig o al carboneig i ocupaven menys superfície que en l'actualitat. Els conreus, especialment la vinya, eren l'element principal en la configuració del paisatge. Les ciutats i les viles eren de dimensions reduïdes, amb una disposició dels assentaments espacialment compacte. Les vies de comunicació eren pràcticament imperceptibles en el paisatge.

En els darrers 50 anys, s'ha produït una artificialització de bona part del territori, especialment a la línia de costa, que s'ha urbanitzat intensament, així com en àrees significatives de la plana del Camp i del Penedès.

Els usos del sòl han canviat significativament en els darrers anys. El bosc i la resta de vegetació forestal (màquies, brolles, prats secs, etc.) ocupen en total el 54% de la superfície. Els conreus s'estenen per un 39% del territori, mentre que l'espai urbà i periurbà ocupa, en

conjunt, el 7% de la superfície del Camp de Tarragona.

El paisatge del Camp de Tarragona és divers. S'hi reconeixen tres grans conjunts: el paisatge de les muntanyes, on predomina l'espai forestal; el paisatge de les planes agrícoles, caracteritzat per l'extensió que prenen els conreus; i el paisatge del litoral i de les grans àrees urbanes, presidit per l'espai urbanitzat i les grans infraestructures de mobilitat.

El paisatge de les àrees de muntanya té un clar predomini forestal. **La vegetació natural ocupa més del 80% de la superfície en vuit unitats de paisatge:** Alt Gaià, Montmell, Muntanyes de Prades, la Mussara, Montsant, Priorat històric, Serra de Llaberia, Muntanyes de Tivissa-Vandellòs, unitats que es corresponen amb les àrees de relleu més trencat.

L'avenç de les formacions vegetals de caràcter forestal i **la configuració de masses de vegetació extenses i contínues junt amb el retrocés de l'espai agrícola** són els trets principals de la dinàmica territorial que es dona a les unitats de paisatge ubicades en àrees de muntanya.

Els incendis forestals són responsables de l'aspecte actual del paisatge de varies de les muntanyes del Camp de Tarragona, especialment a les unitats Muntanyes de Tivissa-Vandellòs i Serra de Llaberia.

La vinya, l'avellaner, l'olivera i el garrofer (i també els cereals a la Baixa Segarra) configuren grans àrees de conreu monoespecífiques amb la capacitat de caracteritzar el paisatge d'amplis sectors del Camp de Tarragona.

La fragmentació del paisatge caracteritza l'àrea de Tarragona-Reus; fragmentació causada per la dispersió d'indústries, infraestructures i assentaments urbans en el territori.

La densitat del sistema d'infraestructures (autopista AP-7, N-340, TGV, Corredor Mediterrani, entre d'altres) té la capacitat de fragmentar i modificar la identitat paisatgística d'amplis sectors de les unitats prelitorals.

Una línia contínua d'edificacions ressegueix la costa en les unitats de paisatge litoral, amb ocupacions del sòl molt altes (més del 50% a la unitat Litoral del Penedès).

Els espais naturals protegits al litoral del Camp de Tarragona són escassos, estan aïllats i sotmesos a una alta freqüentació humana, aspectes que suposen una seria amenaça a la seva integritat.

S'ha detectat una progressiva transformació dels paisatges de la segona línia de costa a partir de creixements residencials (Plana del Baix Camp, Plana del Baix Penedès,...) en detriment de la imatge tradicional i dels espais de conreu situats a l'entorn dels nuclis urbans.

Els grans polígons industrials, especialment els ocupats per les indústries petroquímiques, són elements que caracteritzen el paisatge d'àrees extenses del Camp de Tarragona i són percebuts de maneres diverses per la població.

Les dinàmiques territorials que més incideixen en la configuració del paisatge actual del Camp de Tarragona són l'evolució dels mercats agraris, la urbanització difusa i la construcció d'infraestructures de mobilitat i energètiques (darrerament, les centrals eòliques). El paisatge agrari es veu sotmès a canvis provocats per l'evolució dels rendiments econòmics dels conreus, en bona part condicionats per l'evolució de la política de subvencions establerta per la Política Agrària Comuna (PAC). Per altra banda, l'extensió de la urbanització difusa (urbanitzacions, àrees comercials, parcs temàtics, polígons industrials, infraestructures, etc.) en l'espai litoral i en les àrees d'influència dels grans centres urbans té una gran capacitat de modificació dels paisatges tradicionals.

L'expressió artística dels paisatges del Camp de Tarragona ha trascendit poc, en general, fora de l'àmbit tarragoní. Destaquen alguns autors, com el geògraf Josep Iglésies, que va explicar molts dels paisatges de la primera meitat del segle XX; o el pintor Joan Miró que en els paisatges de l'entorn de Mont-roig del Camp hi trobava inspiració, i que va plasmar en algunes de les seves pintures. També hi ha alguns paisatges, com el Montsant, que han inspirat gran quantitat d'artistes locals o comarcals.

El Catàleg ha identificat tretze tipus de valors estètics. Destaquen, per la seva extensió, els que presenten una harmonia visual de conjunt (Montsant, La Mussara, Muntanyes de Prades, Plana de l'Alt Camp), els espais agrícoles (Baixa Segarra, Camps de Santes Creus, Plana del Baix Penedès, Camps del Francolí, Plana del Baix Camp) i els mosaics agroforestals (Conca de Poblet, Priorat històric, Conca d'Alforja-Vilaplana, i Baix Gaià).

S'han identificat setze tipus de valors històrics. Destaquen, per la seva singularitat, diversos pobles abandonats de les Muntanyes de Tivissa-Vandellòs i del Montmell; els nuclis urbans de la Baixa Segarra; els conjunts de molins hidràulics del Gaià i el Francolí; i els castells del Gaià. Per la seva extensió destaquen els paisatges amb arquitectura rural de pedra seca (Baix Priorat, Escornalbou-Puigcerver, Plana de l'Hospitalet de l'Infant, i Plana de l'Alt Camp) i el patró de poblament (Baixa Segarra, el Montmell, Conca d'Alforja-Vilaplana i Camps del Francolí).

Els valors històrics i estètics del paisatge agrícola estan extensament representats per tot el Camp de Tarragona, sobretot a les unitats de paisatge on els conreus ocupen més del 50% de la superfície del terreny (Baixa Segarra, Conca de Poblet, Camps de Santes Creus, Conca d'Alforja-Vilaplana, Camps del Francolí, Plana de l'Alt Camp, Plana del Baix Camp, Plana del Baix Penedès).

S'han identificat vuit grans tipus de valors simbòlics-identitaris. Entre els paisatges posseïdors d'aquest tipus de valors destaquen: el mosaic agroforestal de la Conca de Poblet, bona part dels perfils topogràfics que tanquen les planes del Camp, els conreus d'avellaner dels Camps del Francolí, el Bosc de Poblet, i els paisatges mironians dels voltants de Mont-roig del Camp.

Els valors religiosos-espirituals han estat agrupats en set categories. Destaquen els monestirs cistercencs de Poblet i Santes Creus i la Ruta del Cister que els relliga, i la càrrega espiritual del Montsant.

El Camp de Tarragona compta amb uns fons escènics de gran qualitat (el Montsant al Priorat, les muntanyes de Tivissa-Vandellòs, la serra de Llaberia-Coldejou i la Mussara al Baix Camp, la serra de Miramar a l'Alt Camp, les serres de Vilobí i el Tallat a la Conca de Barberà, o el Montmell al Baix Penedès). Els fons escènics acostumen a ser serralades que ofereixen una perspectiva paisatgística permanent gairebé des de qualsevol punt, i tenen un eminent valor paisatgístic i referencial i però també identitari.

Destaquen, en general, els mosaics agroforestals de conreus de secà vinculats als paisatges de la pedra seca, paisatges amb trilogia mediterrània, paisatges de la vinya, el paisatge de Garrofer, el paisatge de l'avellaner i els paisatges dels conreus herbacis de secà.

Ressalta un paisatge del patrimoni històric vinculat a les construccions defensives (torres defensives o de guaita que foren construïdes en els segles XVII i XVIII), les construccions religioses (des de la Ruta del Cister, amb els monestirs de Poblet i Santes Creus), i les construccions productives (conformats per masos, masies, granges medievals, pobles abandonats, dotant-los d'un contingut i significació territorial i paisatgística).

L'àmbit del Camp de Tarragona presenta diversos enclavaments des d'on es gaudeix d'àmplies panoràmiques. Constitueixen punts d'observació, interpretació i educació en els valors del paisatge i solen coincidir amb fites topogràfiques (serres, tossals, colls,...), edificacions

de caràcter religiós (ermites, santuaris,...), sectors elevats dels nuclis urbans o fins i tot marges de carreteres de la xarxa viària secundària o local.

S'han definit 21 objectius de qualitat paisatgística per al conjunt del Camp de Tarragona. S'ha proposat un conjunt de criteris i accions adreçades als instruments de planificació territorial i sectorial, per tal de contribuir a l'assoliment dels 21 objectius de qualitat paisatgística.

Per a cadascuna de les 29 unitats de paisatge s'ha definit un conjunt d'objectius de qualitat paisatgística orientats a la protecció, gestió i ordenació del paisatge.

S'han proposat diverses **iniciatives i projectes**. Destaquen:

- Creació de diverses xarxes d'itineraris d'interès paisatgístic (litoral, llocs històrics,...)
- Rehabilitació dels edificis o elements amb alt valor històric i/o simbòlic en estat de degradació
- Condicionament i impuls d'una xarxa bàsica de miradors
- Creació i/o recuperació de camins de riu, per tal de promoure el seu ús per part de la ciutadania i posar en valor el seu patrimoni.
- Gestió activa del paisatge no visual, per exemple, l'acústic, identificant les característiques no visuals del paisatge (per exemple, el so de les campanes a les zones on la dimensió històrica-cristiana forma part del caràcter del paisatge).

S'ha comptat amb la col·laboració de 14 experts, coneixedors dels territoris i paisatges dels diferents àmbits del Camp de Tarragona, per a la caracterització de les 29 unitats de paisatge identificades.

Durant el procés de participació implícita van ser entrevistats 34 agents de paisatge del Camp de Tarragona, procedents de tots els àmbits: consells reguladors de denominacions d'origen (DO), entitats naturalistes, centres d'estudi, cambres de comerç, institucions culturals, associacions empresarials, sindicats, plataformes territorials, tècnics de diversos nivells de l'administració pública, col·legis professionals, grups ecologistes i promotors privats.

Durant el procés de participació oberta a través del web de l'Observatori del Paisatge, més de 800 ciutadans i ciutadanes del Camp de Tarragona van fer aportacions sobre els valors,

riscos i objectius de qualitat per als diversos paisatges del Camp.

La societat del Camp de Tarragona, a través dels mecanismes de participació pública, ha reconegut la importància del paisatge com a element imprescindible per garantir una bona qualitat de vida, així com la necessitat de preservar i ordenar els paisatges que configuren i estructuren la seva vida quotidiana.